

Podravski zapisi

ZAORALI ZDRAVLJE, ŠTO DALJE?

I pijetlovi se u proljeće ranije bude, a kako ne bi ljudi. Prije pet na noge. Jutra su svježja, treba se toplije obući, osobito ako se sjeda na traktor ili na prikolicu i ide put Bilo-gore. Nakon rezanja loze vinograda treba okopati. Prvo kopa-nje je i najteže. Motika odzvanja u glavi. Pomaže dobar zalogaj orehnjače i gutljaj šljivovice. Ili tropice. Što se nađe pri ruci. I podravsko je pro-ljeće nemirno. Gaze orači, gaze kotači, sve je manje vremena za razgovor. Ipak se u danu nađe poneka minuta kad se iz dvorišta izade na put da bi se čuo dnevni plan i 'ko bo išel kam.

Uostalom, čujmo ih. Nema tajne.

— Se bo dobro, ako ne vudri mraz — reče Đura Međimorec i podigne šešir.

— Denes mi se više ne orje. Bole me kosti od te vožnje na traktoru. Naoral sam se kak nigdar, govori Franjo Poljak.

— Ja samo mislim na utakmicu. Prošle nedjelje smo ugorali jednu gajbu, a kak bu danas. »Zvezda« je jaka, a naši iz Maksimira baš ne pucaju na gol. Da sam im ja trener, bežali bi oni kak vrag. Dok sam ja igral u hlebinskoj »Lipi«, neje bilo stajanja i čekanja. Išli smo kak strele, priča Ivan Kristitović.

— Samo znaš kaj: mi smo dan prije utakmice, a negda i na sam dan pokosili ral trave. Negda smo iz goric došli ravno na igralište, dodaje Francek Dudašev, nekadašnji golman »Lipe«.

Sada je društvo već veće. Priključio se i Tomek Vujin. Veli da nije spal cijelu noć. Štefina Gabaj Kolarof išel je iz donjega kraja i popeval: ja sam junak iz doline, iz te ravne Podravine. Dečki su kod Tomeka isprobavali rakiju i društvo se razišlo kad su pijevci započeli tura-nji koncert: kukurikuuu...

Najednom se svi okrenuše. Netko je zazvonio zvoncem na biciklu, a oni se raširili po cijelom putu.

— Čija je to žena? — pita Đurek.

— Čija je da je — dobra je — doda Poljak.

— Prvi put joj ne bi ništ računat — ponosno će Krsto, a Đurek se glasno nasmije.

Uglavnom, naši su susjedi, pedesetogodišnjaci, zaključili da bi s tom ženom na biciklu, a vidi se da nije Hlebinka, imali dosta posla i mladi dečki, odnosno muževi. Ali — od razgovora se nikome ništa nije dogodilo, pa kako da se ne šale. Nekad su oni preskakivali plotove, bili iste noći na zabavama u tri sela, pod prozorima svatova... Njihove žene sada kažu: davno bilo, pa se spominjalo!

To je točno. Kad god se uhvati malo vremena, podravski se susjedi nađu na klupama ispod lipe, ili se naslone na ogradu, pa raspredaju o svemu i svačemu. Podravskim prometnicama sada jure teški kamioni i brzi automobili. Roditelji su u strahu i stalno upozoravaju djecu da paze da ih auti ne pogaze. Doduše, ljudi paze, ali to je strašno kako ti kamioni jure. I puni i prazni. Šljunak što ga vade iz Drave, iz onih jezera kod Gabajeve Grede, leti na sve strane. Vozači kažu: više šljunka, više novca. Koprivnički bi prometni milicionari trebali prošetati cestom od Sigeca preko Hlebina, pa da vide da je to istina.

No, kad smo već na podravskom putu, pogledajmo što se radi. Što planiraju ljudi u mjesnim zajednicama? Čovjek ima osjećaj da su utakmice na sve strane ili točnije: natjecanja. Jedni bi htjeli bolju cestu, drugi nogostup, treći uvode plin. U hlebinskim dvorištima još nisu ograđena sva gnojišta. Kad padnu kiše gnoj se rastvara, gnojnica teče dvorištima.

Ima hlebinskih kuća u koje je ušla i tekuća voda. Ispred kuhinja uređena su predsoblja. U takve se kuće ne ulazi s blatnim čizmama. Hoće li takvih kuća biti više? Na to je teško odgovoriti.

Evo što pokazuje šetnja samo po kućama od Osnovne škole do prodavaonice »Izvor«, u bivšoj Čopovoj kući. Mladi su otišli u svijet, ostali su stariji ili dide i bake. Zlatko Caparin veli da bu kopal dok bu mogel, Miško Gabaj tvrdi da je pol zdravlja već ostavil na oranicama. Branko Kolarić misli da bi mu dobro došla mirovina, da malo čita novine, kod Mikulanovih nema nasljednika, Krančevih i Gabajaninih također nema podmlatka, Joža Kopričanec se muči između oranice i krovova kuća i štagljeva, jer se bavi majstorijom, a usput i riše na staklu, dečki Štefeka brice otišli su od kuće, Franceka Poljaka ozlijedio stroj u pospremanju kukuruza i više ne može za plug, Kristitovićevi dečki zasnovali radni odnos, Zvonko održava »Podravkinu« telefoniju, Ivo Pevač gradi kuću za kćerku u Koprivnici, sin i kći Jože Senka već davno imaju svoje obitelji izvan Hlebina, kum Đuro Filipović nije najboljeg zdravlja, pa mu u pomoć dolazi kćerka Anka, zet Vlado i unuk Ivica, zdravlje se pogoršalo i kooperantu Đureku Pakasinu, Ivo Kataničin je na privremenom radu u inozemstvu, Tomica Đuričin je također u svijetu, Štefina Gabaj zadržao okućnicu i gorice...

I tako bi se moglo nabrajati niz kuća i imena i vidjelo bi se da će gotovo svaka treća kuća u

Hlebinama ostati bez nasljednika u poljoprivredi. Dovoljno je samo pogledati ujutro između pet i šest sati koliko automobila odlazi u Koprivnicu, a u njima mladi hlebinski radnici i stručnjaci. »Podravka« je pomogla mladim Hlebincima, a odmogla starijima, na kojima je u svakoj obitelji ostalo od tri do desetak rali zemlje i vinograd. I kad se ljudi pitaju, što će biti u budućnosti s tom zemljom koju su oni natapali svojim znojem, žuljevima, koju su hranili da bi na njoj raslo, neki će kratko odgovoriti: rasti će korov, rasti će šuma.

Šuma je tu oduvijek rasla. Bilo je i primjeraka koje je trebalo ostaviti, osobito starih hrastova. No, kako je prije stotinu godina počela »glad« za velikim posjedima, a posebno u prošlom stoljeću, šume su se krčile. I danas se spominju oranice krčevine na kojima sada uspijeva pšenica i kukuruz, a nekad su gospodarili hrstovi.

Međutim, kad se govori o poljoprivredi i proizvodnji hrane u tom dijelu Podravine, onda se sve više računa na ona seoska dvorišta u Podravini koja će imati jaku ekonomsku podlogu i čvrstu vezu s »Podravkom«. Kooperacija je u Podravini prolazila različite faze. Teškoća ima još i sada iako već ima poljoprivrednika, osobito uz Dravu od Drnja preko Gabajeve Grede do Virja koji hrane po stotine svinja. Njima je, međutim, potrebna veća sigurnosti, a čvršće odnose moraju imati i proizvođači mlijeka i stočari koji tove telad, jer će tako brže doći do udruživanja. Društvena poljoprivreda, a osobito radna jedinica »Podravka« u Hlebinama, neće dopustiti da se zemlja koja neće imati svoje ratare zapustiti, da ostane neobrađena. To bi bila šteta, a to i nije u krvi podravske poljoprivrednika. Neobrađena zemlja za obitelj bila bi sramota, no kako će se ljudi s time pomiriti, zasad je zaista teško reći. Na vrata uprave prihoda kuca dosta ljudi koji mole da ih se oslobodi plaćanja poreza od prihoda, jer su prihodi zaista skromni, a ima i staračkih domaćinstava kojima će trebati socijalna pomoć.

I tako su podravska sela, a osobito Hlebine, dočekale ovo proljeće s ne baš malim brigama. No, kako sada stvari stoje, ipak će se nešto svesti na papir i u planove: Hlebine bi zbog više razloga trebale oživjeti. Treba im i suvremena prodavaonica i ambulanta i benzinska stanica, treba im restoran za brojne goste koji dolaze da pogledaju slikare i kipare, treba im plan razvoja sela i njegovog središta, trebaju mu gospodarski, uslužni i tehnički sadržaji. Dosad su Hlebinci pomagali razvoj svoje općine. Sada bi se ploča morala okrenuti, pa se očekuje da će općina ekonomski pomoći i Hlebine. Hlebine to zaslužuju.

ZA MLADU SNAHU NAJLJEPŠI GRAB

Gega se s noge na nogu najdeblji podravski lugar Andrija Sraček sa svojih stotinu i četrdeset kilograma na molvarskom šumskom putu. U torbi mu suha slanina, zadimljena kobasica, komad kruha i boca graševine iz Mičetinskog brijega. Skripi snijeg pod nogama. Al' gle vra-

ga: nezvani gost došao u šumu. Misli on da lugari spavaju i da on mirne duše može sjeći što mu se sviđi.

— Vražji tat, bum te prijel za vrat. Bolje ti je da se javiš i priznaš. Ako ne u šumi, uhvatit ću te u dvorištu, pa će ti prisjesti zelje kuhano na mladom grabu. Kad su se dijelila drva i kad je šumu trebalo čistiti da bi lakše disala, kad si besplatno mogao natovariti dvojica kola, onda te nije bilo. Nije ti se radilo, a sad haračiš, vražji tat...

Mogli bi podravski lugari naširoko pripovijedati o svojim susretima u šumama. Znali su se šuljati, maskirati, pritajiti i čekati i kad su Štef, Martin i Francek najbolje zamahivali sjekirama i mislili da su najveći dio posla obavili — lugar bi ih iznenadio. Nekad ih je pustio da natovare kola, da lancima zalajtre hrastovinu, zapregnu šarge i krenu, pa im tek onda nazdravi dobar dan.

— Dečki, dečki ne valja vam posao. Za ovo se plaća velika globa ili se ide u Popovaču — znao je govoriti pokojni lugar Marko Bačanjev. Stari se Podravci sjećaju kako se dolazilo do ogrjeva. Mjesni kurir (dobošar) obično je oglašio kojeg će dana biti u Branjevini, a kad će lugar štemplirati drva na Bilo-gori kod Velike lese. Za taj dan obavljale su se u podravskim kućama posebne pripreme. Žene su govorile muževima neka ne piju previše rakije odmah od jutra, jer će im lugar podvaliti i dati najslabija drva. Sjećaju se Podravci da su njihovi stari kod lugara ponajčešće slali svoje snahe. Zašto baš njih?

Vino i duhan

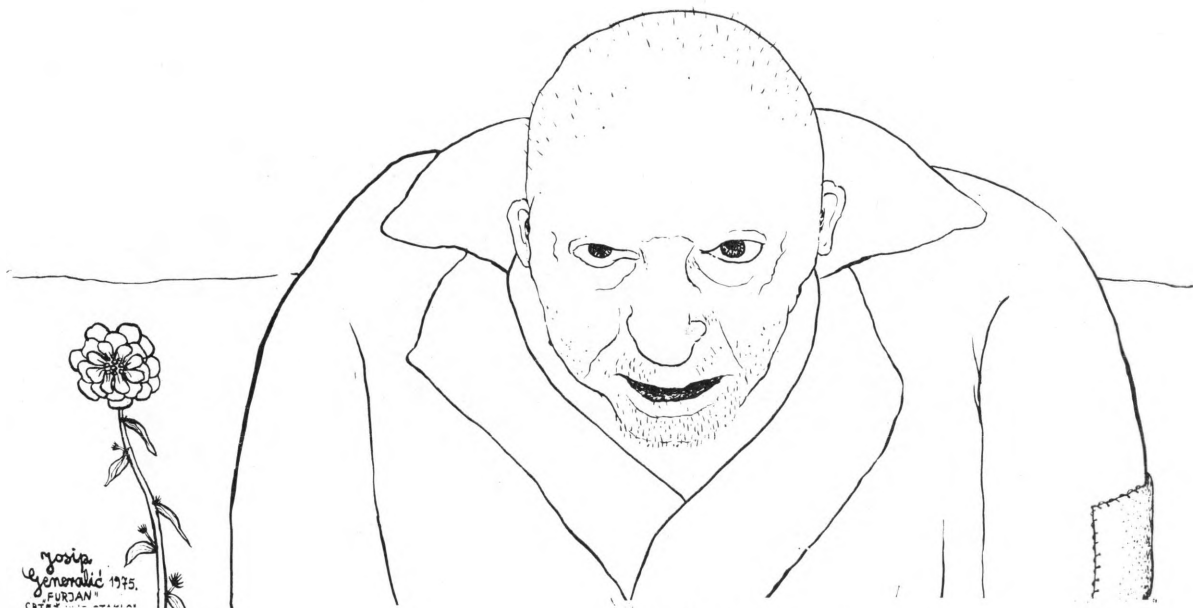
Navukla Marica čizme na svoje lijepe noge. Preko kaputa prebacila rubac (štrikač), uzela ceker u ruke a u cekeru od svega pomalo: više za lugara, manje za nju. Vjetar brije, obrazi se crvene. Ljepša je Marica od najljepše jabeke. Diše punim plućima, a prsa malo da ne pobjegnu iz tijesne bluze.

Pucketaju drva u staroj lugarnici. Crveni se »gašpar« (željezna peć na nogama), lugar Francina gladi svoje mustače. Raskopčao lugarsku bluzu, odložio kapu, noge podigao na tronožac. Pomalo soli pečene krumpire, reže slaninu, a vino grije u rukama. Priprema je lulu i kesu žutog duhana, pravog hercegovačkog, kupljenog od nekog putujućeg trgovca iz Imotskog, koji je svake zime donio duhan za podravske pušaće.

— Evo me, samo da navučem čizme. Gurni vrata malo jače — reče lugar Francek, obriše masna usta, potegne iz boce i krene prema vratima, otvori, zastane i tek onda progovori.

— Marica, bog, Marička, je si l' se smrzla. Hajde bliže. Ja sam davno nakuril...

Pogleda Marica razgaljenog lugara i starog bečara. Gdje taj sve nije bio? Čula je ona priče o njemu i njegovim »krađama« u ljubavi. Gdje se sve nije sakrivao. Po štagljima je spavao kad su neki muževi saznali što je radio s njihovim ženama. Prijetili su da će ga na banderu obje-

(Josip Generalić)

siti za njegovu »meštiriju«, pa nek onda priča o svilenim gaćama!

— Ovo je za vas, reče Marica i izvadi lugaru sve što se našlo u cekeru. Pozdravljaju vas naši stari i rekli su nek napravite kako i zadnji put, bili su zadovoljni...

— Bez brige, Marica, za tvoju peć — najljepši grab. Buš me zvala na kolače.

— Vi se šalite. Lugari ne vole kolače. Lugari bi samo meso.

— Gle ti nju, kak znaš? Jesi li se kaj zagrijala. Bum peć još podhajcal, reče Francek i uzme Maricu za ruku.

— Tu dođi, bliže. Ne bum te pojel. Bum ti lepša drva napisal...

Primakla se Marica, a Francek sve bliže, zanima ga tobože kaj ima novoga.

— Onaj tvoj huncut još karta? A navečer spava kak klada. To ti je sudbina, Marica, Ti si zaslužila boljega muža.

— Tak se trefilo, kaj ja tu morem.

— Al morem ja, reče kroz brkove lugar i nadvije se nad Marićino tijelo.

— Pazi na gumbe, nemam iglu, kak bum doma išla gola?

Isprati lugar Maricu. Upozori je da putem ne izgubi cedulju, jer najljepša drva doći će u njihovo dvorište. Marići podrhtavaše koljena. Istina je sve što su pričali o tom lugaru. To nije čovjek, to je jastreb, taj sve grabi i plijeni. Teško meni ako se pročuje...

Drvo u privredi

— Romantičarsko gledanje na šumsko gospodarenje davno je prošlo — tvrdi u »Podravskom zborniku« Luka Šabarić.

Prošlo je sto godina od osnivanja imovnih općina, a to je vrijeme koje se spominje kad se u Podravini počelo sa stalnom brigom o šumama. Ljudi su sami čuvali šume i pazili na njihov rast i sječu. Podmirili su si ogrjev i građu. Drva su sami sjekli i konjskim zapregama izvlačili. Podravske šume sada lakše dišu. Kroz njih su uređeni putovi, a radnici u šumarstvu sada žive u boljim uvjetima. Drva su se nekad prodavala na panju, a sada se sve više misli o pomlađivanju i jačanju šumskog blaga.

U šumarstvu više nema sezonskih radnika i priučenih sjekača i pilara. U podravskom kraju, osobito u Koprivnici i Đurđevcu, razvija se privreda u kojoj je drvo dobilo na cijeni. Do šuma se lakše stiže jer je Šumsko gospodarstvo Koprivnica dosad izgradilo 150 kilometara šumskih cesta. U podravskim prostranstvima niču i nove plantaže topola, šire se rasadnici, a radnici u šumarstvu povelu su već davno brigu o lovnjoj privredi koja je vezana uz šumarstvo.

U lovištima u Đurđevcu i Repašu ima krupne divljači — srna, jelena i divljih svinja, a od sitne — obilje fazana, trčaka i divljih pataka. Fazani su se ne tako davno legli pod kokoška-

ma baš kao i pilići. Takva je proizvodnja bila skupa — objašnjava Luka Sabarić, pa je zato i osnovan Centar za uzgoj pernate divljači na Peskima. Sada godišnje krila dobiva četrdeset tisuća fazana, deset tisuća trčaka i isto toliko pataka.

Lugari su nekad pričali dogodovštine iz šuma i lugarnica. Sada pričaju i lovačke priče. Ali — u Podravini se imaju čime ponositi.

SVATOVİ POD PROZOROM

Nije se znalo gdje je bilo ljepše: na ulici, pod prozorom na drvenim klupama, stolicama tro-nošcima ili u prvoj hiži (sobi), kapuri (predsoblju), ili u kuhinji među veselim gazdavicama. Stari primaš, Canadi, majstorski je povlačio gudalo, a njegova se violina smijala i plakala, ovisno o tome što se sviralo na svatovima, odnosno kakvu je novčanicu dobio na čelo.

Svatovi u podravskim selima u zimskim danima održavali su se u kući mladenaca i mladenke, ali isto tako na dvorištu i na ulici. Običaj je da svi oni koji nisu pozvani (a tko bi ugostio cijelo selo?) dođu ispod prozora, zauzmu najbolja mjesta kao na nekoj utakmici da bi se moglo gledati i razgovarati o junacima, a junaci sa svatovima nisu samo mladenci nego i sve one dekile i snehe Maričke, Katičke i Bariče, koje već znaju kako izgleda bračna noć ili o njoj tek razmišljaju. Junaci su i mladi dečki, koji su odslužili vojsku, koji se već dvaput tjedno moraju brijati, pa zagledaju, isprobavaju puls i raspituju se ne pripada li njihovo srce već nekom drugom.

Računa se da svatovi u podravskim kućama počinju onog dana kad susjede i rođake donesu kokoši, patke, pure, jaja, maslac — roditeljima mladenaca. Uvijek je bilo tako: ti meni, ja tebi. Moralo se dobro pamtit i što je donijela strina, što tečica. Moralo se voditi malo knjigovodstvo, jer je sve trebalo vratiti istom mjerom. Punile su se smočnice i podrumi, a u novije vrijeme škrinje — ledenice. Glavna kuharica došla bi u kuću pet dana prije svatova i točno razradila plan što će se i kako pripremati. Rekord u pripremanju svatova sada u Hlebinama, na primjer, drži Katica Belčeva i ona bi trebala dostići pokojnu Rajčevu mamicu koja je bila glavna gazdarica na stotinu svatova!

Suze i vino

Na svatovima sve počinje i završava sa suzama. Najprije ih ispuste mama i tata, jer, eto njihova kćer odlazi iz kuće, a onda se rasplache i mladenka. Sve joj se okrene u glavi, krv navre i pita se je li zaista došao taj trenutak. A oni jesenski dani nisu tako daleki. Tko da ih zaboravi. Bila je berba. Pomagale su i tete i strine i djeca iz susjedstva. Trgalo se grožđe, nosilo u košarama, kantama i putama. Francek je stigao na sve: bio je u trsju, nudio je piće, javljao se prolaznicima, okretao družgaljku, a onako usput pogladio Maričku. Ona se svaki put zarumenila, nekakva čudna toplina prolazila joj tijelom, koljena joj podrhtavala.

— Pazi, ide mama.
— Nema nikoga, samo ti se čini.
— Nemoj me po licu, poznat će se.
— Nek se pozna. Kaj misliš da se oni nisu kušovali? Kad bi ta klet znala pripovedati, sa-kaj bi se čulo. Naši su stari stiskali gdje su stigli.

— Vidim, to ti je u krvi.
— Pa da. Krv nije voda.

Poslije te berbe Marička je bila bliža Franceku, a Francek je shvatio da je bilo dosta lutanja, odlazaka na zabave u Sigetec, Novigrad, na riblji paprikaš kod Megle u Gabajevu Gredu i u onu krčmu u Peterancu, gdje su podravski mladići gubili zimske noći. Treba se smiriti, misliti na dom, obitelj, na gradnju kuće i obradu zemlje, jer se od toga živi. Nekad je bilo više vremena. Čekala se zima da bi se išlo iz kuće u kuću na čehelce (čijanjanje perja), gdje se jelo, pilo i plesalo, a i svatovi su trajali duže. Sada se misli na posao, jer ni na selu svi ne žive od motike. Mlađi Hlebinci ustaju rano, prije pet, jer do koprivničkih tvornica treba stići do šest. Strojevi ne mogu čekati. No, kad su svatovi, onda se sve zaboravlja.

Stigao tako i svečani dan za Franceka i Maričku. U svakoj kući gosti su se počeli okupljati u devet sati. Na stolovima je čekala rakija i liker, u vazama načičkani sitni kolači, a u zdjelama hladetina podrhtavala kao lopoč na vodi. Narezana je orehnjača i makovnjača, na tortama i ogledalu piše živjeli mladenci, muzikaši sviraju iz C-dura i g-mola. Pleše se i pjeva: Bara nam je u kolu, na Bari je oprava sitnim vezom našita, ljubi Bara koga hoćeš, koga tvoje srce hoće. I onda svi zajedno onaj refren: sad se vidi, sad se zna 'ko koga rad ima!

I svatovi imaju svoj predah. Negdje oko pet-šest sati popodne svi se razbježe kućama. Treba nahraniti blago. Nosi se sijeno, kukuruzovina, napoj. I blago je žedno. A onda opet u svatove. Pedesetak susjeda već je pod prozorom. Okupljaju se oko Franceka Petričinoga i Branka Kolarića. Jer, gdje su njih dvojica, tu će biti i šale. Kad su bili mlađi, gurali su se sa ženama i snahama ispod prozora. Nekad su iglom i koncem znali povezati sve suknje ženama koje su gledale pažljivo svatove, a kad su se razilazile, platna su pucala. Dečki, vrazji huncuti, pucali su od smijeha.

Noć milijuna

Posljednja večer svatova osobito je važna. Običaj »umivanja« i sada vrijedi i dobiva još na vrijednosti. Mladenka ide prva i u tanjur nosi vodu pa smoči prste i obriše gosta, a mladoženja uzima poklone. Pomažu i prvi klenceri, a priskoče i strine jer treba nositi sve pakete: presvlake, jastučnice, pokrivače, spavaćice, košulje, televizor, hladnjak, u tanjur se stavljaju novčanice i ta noć vrijedi milijune.

— To mladencima i pripada. Oni počinju ni od čega — objašnjava Ivo Krstitović.

— Nije istina. Počinju od ljubavi — dodaje Martin Hegedušić.

— Al' se od ljubavi ne može živjeti. Nek se muče kak i mi... Razgovor bi tako mogao dugo potrajati. Zna se da roditelje ženidba sina ili udaja kćerke sada stoji tri-četiri milijuna dinara. Međutim, oni su se polako pripremali. Tovi-li su svinje, pripremili odojke, othranili stotinu peradi, pobrinuli se za petstotina litara najboljeg vina, ispekli šljivovicu... Ljudima nije žao potrošiti, a najveća im je nagrada kad vide da su im gosti zadovoljni. Svatovi su, zapravo, posljednja točka roditeljskog utjecaja i odgoja. Dotad se djeci govorilo: pazi na ponašanje, ne idi u loše društvo, a poslije vjenčanja dolaze savjeti kako se treba snalaziti u novom životu. Tu je i te kako važno da se upozori kako treba slušati svekrvu, odnosno punicu, pomagati im i da ne zaborave na roditeljski dom. Roditelji ti nikad ne žele zlo.

Vrijeme odmiče. Prazne se boce. Znoje se plesači. I pod prozorom se pije. Domaćin uvijek izdvoji dvadesetak boca za one koji gledaju i razgovaraju, koji se šale i zabavljaju. Dođe pod prozor i gazdarica s vazom kolača da si žene malo zaslade, a muzikaši zasviraju nešto i za one u dvorištu. Pred jutro je razlaz. Tada se troši puno riječi, svi su razgovorljivi, pametni i veseli. I zato braćo, pijmo ga... I kiseli gulaš za lijek. Pa kako da ne odemo u svatove? Samo ako nas pozovu.

KOTAC NIJE PARFUMERIJA

Bijeli se prosinački mraz. Stišće se zemljina kora. Na radiju rekoše da je minus deset. I Podravicima se ne izlazi ispod toplih blazina. Grije ih perje, a i žene se vrpolje. Zaspali su i pijetlovi i crkveni zvonar Francek, a — jognja bi trebalo vužgati i kravama malo sijena dati, al se teško v zimi stati! Na prozorima led. Znači: držal je zgorec, sjevernjak vjetar od Drave. Vrijeme je za kolinje. Meso se neće pokvariti. Dečki, idemo na posao. Samo, daj najprije žganicu.

Tako, potegni. Ima rakije k'o vode. Treba se ugrijati. Kakav čaj? Kajgod. Čaj je za bolesnike — tvrdi Matija Bosanović, hlebinski mesar. Dobro jutro, rakijo!

Nije on jedini. Podravci su sredinom prosinca uvijek praznili svoje koce a to rade i sada, pa samouki mesari Zlatko Lončarić, Stjepan Senko, Milan Imbrovčan i mnogi drugi bruse noževe. Na dan kolinja svi su ukućani uzbuđeni. Djevi nije dopušteno gledanje i često ih zatvaraju u kuhinju da ne bi čula cvilenje. Jer i mesaru se dogodi da ne pogodi, pa se svinja muči, tresse, podiže glavu. Dogodi se da se i pri-taji i mesar već cvate i pije rakiju hvaleći se kako je sve u najboljem redu, a pikoša se digne i potrči.

- Đurek, Francek, kume, drži, primi za rep.
- Rep je posran.
- Onda za uho.
- Nema uho.
- Hiti se na nju, onak golmanski.
- Dečki, opkolite prasca.
- Napad — dinamovski.
- Marica, daj zdjelu za krv.

— Vražje živinče.

Namučili se dečki, ali sami su krivi. No, to će im i te kako dobro doći već u deset sati kad se svi okupe kod stola i kad se pripremi prvi obrok — džigerica na saftu i luku.

Ako vas put vodi u podravska sela, slika će biti slična kao jaje jajetu. Od ulaznih vratiju (lese) vidjet ćete da se nešto događa. Domaćica je obavila sve što je trebalo. Pobrinula se za veliko drveno korito, nabavila je sol, očistila šparhet, donijela suha grabrova drva i napravila raspored kako bi mesar znao postupiti: za mast toliko, za sušenje šunke, rebra i tanki špek, za kobasice i miješano, ali ne premasno, čurke (krvavice) za tri-četiri obroka, ostatak za pac, a tri kilograma karmenatla odmah u lonac sa zeljem. Nek se kuha za objed. Domaćin je već ponudio rakiju i pripremio vino. Hvali se i pokazuje čašu. Žuti se poput meda. Martinje je prošlo prije mjesec dana. Pravo je svakog čovjeka, podravskog ratara i vinogradara, stočara i svaštara da veli glasno kako se sva druga, tuđa vina, pred njegovim mogu sakriti. Živjeli.

Tko gubi?

Samo se stariji Podravci sjećaju kako se u tom kraju između Drave i Bilo-gore držalo do svinja. Iza svake staje bili su ograđeni torovi za svinje. U svakom dvorištu bio je kotac sa dva-tri pregratka i dvije-tri kopanje. Točno se znalo kuda spada koja pasmina: bijeli, crni, odbijači, za pijac, za klanje, za rasplod. Osim napoja u kome bijaše dosta masnoća od žganaca i čvaraka, od sirutke i mlijeka, svinje su se tjerale na ispašu. Susjed Đuro Filipović znao je otvoriti petora vrata, pa kad su svinje navale, nisi ih mogao izbrojati. Bilo ih je tridesetak u čoporu i znale su svoj put. Asfalta još nije bilo i za njima se dizao oblak prašine. Podravci su imali i svoje kanase. To su bili ljudi koji su za naknadu u novcu, robi ili namirnicama tjerali za ispašu svinje od dvadesetak i više gospodarara. Kanas je zamahnuo bičem na kratkom dršku, zavitlao zrakom i naglo zaustavio pokret i njime pucao, što je bio znak da su svinje već trebale biti na ulici i tjerao ih je kroz Crnilo prema Jankovoj breški sve do Bregovskog šlaga, obližnje šume u kojoj su gospodarili hrastovi jedan ljepši od drugoga, a žira bijaše poput lišća. Vremena se mijenjala, blago smanjivalo, rjeđe se odlazilo na sajmove, počelo se razmišljati o kooperaciji, a sada o udruživanju, pa su kanasi pali u zaborav, ali je ostalo — kolinje!

Zimski dani nezamislivi su bez kolinja u Podravini. Lijepo je otići na zadimljeni tavan, pa odrezati komad suhe slanine, otrgnuti paprenu kobasicu i u njoj osjetiti češnjak ili otkinuti nekoliko rebara, pa ih prokuhati u grahu. Poljoprivrednici u Podravini u isto vrijeme na svinjama gube i dobivaju. Dobivaju — jer nisu ovisni o prodavaonicama i kupnji, a gube jer se dvije-tri svinje ne isplati držati. Kad se izračuna koliko potroše i koliko čovjek s njima izgubi vremena (od čišćenja preko hranjena do plaćanja veterinaru), onda bi mirne duše mogao kupiti stokilaša i sušiti ga na tavanu.

— A kooperanti?

— Nikad nisi siguran kako ćeš proći na kraju obračuna. Događa se da su ljudi i na gubitku. Skupa je smjesa — tvrdi Milan Imbriovčan i objašnjava:

— Dobro je dok ima nas starijih koji držimo gospodarstvo. Mlađi su digli ruke od staja i kotaca. Kad se vratim iz staje u kuhinju onda sin i snaha (zaposleni u gradu) vele: tata, nekaj smrdi!

Nije staja parfumerija! Nama koji se družimo s blagom ništa ne smrdi. Smrdi nam samo dok viškove u proizvodnji ne možemo prodati kako smo zamislili i koliko vrijedi. Jer, kad svinje dođu do određene težine, moraš ih se riješiti. Inače svaki dan gubiš. Čujmo što o svinjama i kolinju kažu i ostali samouki mesari.

Zlatko Lončarić: — Doći će vrijeme kad ćemo svinje tražiti svijetom.

Stjepan Senko: — Svako bi domaćinstvo moglo razviti kooperaciju kad bi cijene bile sigurne.

Matiya Bosanović: — Ne smije biti na snazi stočni zakon koji kaže: tko radi gubi. Mora biti obratno. Poljoprivrednik ne može poklanjati svinje.

Mi se tako raspričismo, a gazdarica već viče: — Dečki, za stol. Jetrica ne smiju stajati. Mijenjaju se bijeli fertuni (kecelje), peru se ruke. Iz zdjela se puši džigerica. Pune su kupice. U koritu raskomadani prasci. Ivan Pevač otvara svoju sušionicu. Dimi se piljevina, polumrak, bunceki ti udaraju po glavi. A brzo će i novo ljeto, kako bi to bilo da nema kolinja. Kolinje zaista nikome ne smrdi. To i vrapci znaju: kotac je kotac, a parfumerija nešto treće.

PARIŽANKE NA SIJENU

Zar je to ona stara Drava? Gledaš i ne vjeruješ svojim očima. Slike iz djetinjstva odnijela je voda. Neke su sačuvane na staklima Ivana Generalića. Nema konaka, Oršošovih koritarara, Marićevih bečara, Hotijeve brvi, ni hlebinskih osvajača koji su pleli gnijezda i sijali sjeme u dravskim kućama. Tridesetak kućica od pletera i cigle pečene u vlastitom dvorištu, nemirna je Drava zagradila u svojim virovima. U Gabajevoj Gredi, najsiromašnijem dijelu podravske ravnine, ostalo je stotinu ljudi, a samo trinaest učenika prvog, drugog i trećeg razreda (u jednoj učionici) lista knjige i navlači gumene čizme na koje se lijepi blatna podravska zemlja.

U Gabajevu Gredu dolazi se iz Hlebina tvrdom cestom. Na lijevoj su strani kukuružišta, a na desnoj lijepa mlada šuma u koju svračaju lovci. Kod Megline krčme, u koju došljaci dolaze zbog smuđa, šarana i graha sa crnim uljem, uvelike se radi. Topole, vrbe i poneki grab srasle u električni vod. Ne vide se ni žice, ni stupovi, a pod šumom mrak se brže spušta. Netko se dosjetio, pa to lijepo dao očistiti, pa se odmah čini da ima više zraka. Mirnoću vrbika i sivog neba što drijema nad vlagom dravske vode, tu i tamo uznemiri kamion desetotonac, natovaren pijeskom ili šljunkom za bogate kuće što se židu od Gabajeve Grede.

Učiteljica

I pješačka staza prema Gabajevoj Gredi obrasla je šipražjem. A baš po toj stazi, na svoje prvo radno mjesto prije dvadeset i pet godina došla je učiteljvati mlada učiteljica Božena. Učitelj me odredio da joj pokažem put i na biciklu prevezem stvari koje je učiteljica donijela u dvjema torbama.

Smjestila se u sobicu u zgradi škole, počela raditi, sprijateljila se sa svim Gabajevčanima, a u nju se zagledao jedan mladić. Počeli su se družiti, ali to nekima nije išlo u glavu. Kako će se gospodična učiteljica udati za seljaka Štefeka Mehkeka? Boženu nije smetalo kad su pričali da Štefova staja i Boženine knjige ne idu zajedno. Mlađi se par nije dao zbuniti. Prolazile su godine, djeca su rasla, učiteljica je ispravljala zadatake, učila ih životu, domaćinstvu, poštenju i najveći dio učiteljskog vijeka ostavila nadomak Drave. Gledala je kako nosi ljetinu, tjera ljude iz svojih kuća, a ljudi su se opet vraćali u pokošena dvorišta i od pletera pleli nove stijene.

Onda su došli bageri i kamioni, mjernici i graditelji i obuzdali Dravu. Njezini su strnci sada veliki i jaki, a od Drave zajedno s mnogim učenicima oprostila se i učiteljica Božena. Sa svojim Štefom, koji je radio na svojoj zemlji, hranio blago i prevezio pijesak, podigla je učiteljica lijepu kuću u Hlebinama. I kad je nastavila učiteljvanje u većoj školi i život u većoj kući, nad crvenu ciglu spustila se crna boja. Štefa je u zemlju stisnuo njegov vlastiti kamion. Plakala je Gabajevo Greda. Cijedili su suze svi Hlebinci i Boženini učenici koji su već davno odrasli ljudi.

Slikar

— To je strašna smrt — reče suputnik Jožek Generalić i zašuti. Još smo pod dojmom groblja: naglas smo čitali imena pokojnih i s grobljanskog brežuljka gledali polje koje čeka svoj proljetni gnoj i svoje orače. Sjećanje na majku Anku. Tim putem je i Jožekov otac, Ivan Generalić, često išao na Dravu i njezine rukavce. Znao je vrijeme kad grizu koje ribe. Ostavio bi on cijelu bengericu sa suhim sijenom kad ga je vukla Drava. Nije mario ni za svjetsku gospodu koja ga je znala čekati u dvorištu.

— Kaj se bom spominjal s Francuzima kad ih ništ ne razmem. Ja njima po hlebinski, oni meni po francuski. Ne ide im u glavu kak sam narišal hlebinske krave na paši pod Eiffelovim tornjem. Bil sam v Parizu, a mislim na svoje dvorište — govorio bi Ivan Generalić, a došljaci bi ga slikali, potezali za rukav, ostavljali mu adrese, pozivali ga u bijeli svijet.

— Popijte vi još jednu rakiju za sretan put, a ja se ne bum nikam gibal. Jožek, Jožek, pozovi dečke nek ove Parižanke otpeljaju na sjenik. To bi bila prava slika. Gole Parižanke, naši pijevci golovraci i suha djetelina. Pucaju roženice na štaglju. To treba risati ...

Ljubav, krađa, šala, tučnjava, huncutarije, spelavanja, istina, laž, suza, pjesma, rođenje, smrt, sreća, nesreća, jal, jad, okružuje podrav-

ski život i susreće se poput lipe ispred svakog dvorišta.

A podravska se dvorišta mijenjaju. I u Gabajevoj Gredi. Pogledajte samo kako žive Črmlčevi. Franjo i Anka su marljivi poljoprivrednici. U svojim kocima sada drže stošezdeset svinja. Nekad ih toliko nije imala cijela Gabajeva Greda.

Svinjari

— Čovjek razmišlja, želi ići dalje. Mogli smo i mi životariti kao i naši stari u Sigecu ili tu, u Gabajevoj Gredi. Onako — iz dana u dan, na starom gruntišću, na starom ognjišću. Međutim, čovjek se pita: kamo ga to vodi? Tako su prije tri godine počeli s uzgojem svinja. Radimo s »Podravkom« i držimo 160 svinja.

— Računicu ste našli?

— Isplati se, ali je velika briga. Uvijek smo u strahu.

— Zbog čega?

— Velik je rizik. Veterinar dolazi svaki dan. Svinje moraju biti zdrave. Međutim, ako bi se nešto dogodilo da uginu, sve bi palo na moja pleća.

— Do koliko kilograma ih hranite?

— Nabavljam, uglavnom, odojke i hranim ih do stotinu kilograma, a onda ih odvoze. Poslije toga idem na obračun. Ako potrošim previše hrane i ako svinje dobro ne napreduju, dohodak je manji. Ako uštedim hranu i postignem traženu težinu, zaradim više.

Mogao bi Franjo Čmrlec dugo pričati o uzgoju svinja. Tu je i njegova žena Anka koja poput drugih podravskih žena ne pita za radno vrijeme. Na zemlji se radi od jutra do sutra. Sada su mirniji i Franjo i Anka i stotinjak njihovih suseljana. Zelena, nemirna i hirovita Drava, obuzdana je nasipima. U blizini rijeke iskopana su jezera. Podravina u tom dijelu počiva na pijesku i na ta umjetna jezera sada dolaze znatiželjnici, a ljeti izletnici. Ljudi kupuju obližnje livade. Đuro Hoti razmišlja o farmi. Htio bi da ravnicom zagospodare krave koje su i davno prije dolazile na ispašu i da zaržu ponosni konji zelenci.

Svinjarima će se uz Dravu pridružiti i konjari i kravari, a to vraća u Podravinu stare slike u novim uvjetima: umjesto pletera — cigla, umjesto blata — asfalt, umjesto brvi — čelični mostovi, umjesto petrolejki — struja.

Mi se tako raspričavamo, a Vladina Megla viče: »Veli žena da bu smuč otplival iz tanjura!«